Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Lausuntopyyntönne K 5/2018 vp

Lausunto lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2018

Kiitän mahdollisuudesta tulla kuulluksi valiokunnan käsitellessä lapsiasiavaltuutetun kertomusta eduskunnalle. Kyseessä on ensimmäinen nelivuotiskausittain annettava kertomus. Se koostuu kolmesta laajasta asiantuntija-artikkelista ja lapsiasiavaltuutetun esipuheesta. Lapsiasiavaltuutettu asettaa kertomuksen tavoitteeksi edellytysten luomisen Suomen kansallisen lapsipolitiikan rakentamiselle ja toivoo eduskunnalta linjausta kansallisen lapsipolitiikan strategian valmistelusta sekä lapsipolitiikan tavoitteiden määrittelyä. Puhutaan siis suurista linjoista. Palaan lausuntoni lopussa suuriin linjoihin, mutta aluksi tarkastelen lapsiperheiden arkielämän ydinkysymyksiä, toimeentuloa sekä työn ja perheen yhteensovittamista, sukupuolten tasa-arvon ja sosiaalisen eriarvoisuuden näkökulmasta.

Lapsiperheiden toimeentulo-ongelmat lisäävät riskiä vähäiseen koulutukseen ja heikkoon asemaan työmarkkinoilla myös tulevilla sukupolvilla

Lapsiköyhyys kolminkertaistui Suomessa vuosina 1995–2007, laski sitten hieman, mutta kääntyi uudelleen kasvuun vuonna 2012 (liite, kuvio 1). Vuonna 2016 köyhissä kotitalouksissa asuvia lapsia oli 135 000. Köyhyysaste kaikissa lapsiperheissä oli 10,8 %, yksinhuoltajaperheissä 31,5 % ja kahden huoltajan perheissä 8,2 %.[1] Kahden vanhemman perheissä köyhyys lisääntyi 2010-luvun alkupuoliskolla jyrkimmin pikkulapsiperheissä.[2]

Lapsiperheköyhyyden taustalla on useita tekijöitä.[2] Ensimmäinen on huoltajien *vähäinen koulutus*: sivuun jääminen vähintään ammatillisesta koulutuksesta lisää todennäköisyyttä päätyä köyhän lapsiperheen huoltajaksi.

Toinen tekijä on *työn ja työmarkkinoiden muutos*. Työpaikat, joihin riittää vähäinen koulutus, ovat vähentyneet merkittävästi. Mutta korkeakoulutuskaan ei enää takaa vakaata työsuhdetta ja toimeentuloa. Korkeakoulutettujen osuus köyhien lapsiperheiden huoltajista on kasvanut 2010-luvulla huomattavasti (liite, kuvio 2) ja selvästi enemmän kuin heidän osuutensa kaikkien lapsiperheiden huoltajista. Työmarkkinoilla määräaikaisuus, osa-aikaisuus ja itsensä työllistäminen ovat lisääntymässä nimenomaan nuorissa ikäryhmissä[3], mikä heijastuu korkeakoulutettujen vanhempien osuuden kasvuna köyhien lapsiperheiden huoltajien keskuudessa

Kolmas tekijä ovat *tulonsiirrot ja niiden reaaliarvon heikkeneminen*. Lapsiperheiden perusturvaetuudet ovat alempia kuin muilla väestöryhmillä, ja niiden reaaliarvo on heikentynyt jo pitkään (liite, kuvio 3). Lapsiperheen lyhytkestoisemmatkin toimeentulo-ongelmat heikentävät vanhempien voimavaroja ja lisäävät huolta lasten hyvinvoinnista, ja pidentyessään johtavat syrjäytymisriskien kasvuun. Tähän on yhteydessä myös *pienten palkkojen, asumistuen ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen ongelmakenttä*, joka ilmenee muun muassa siinä, että noin puolet köyhien lapsiperheiden huoltajista käy töissä (liite, kuvio 4). Lapsiperheiden toimeentuloon on vaikutettu myös monilla verojen ja maksujen korotuksilla.

[1] Tilastokeskus, tulonjakotilaston tietokantataulukot.
[2] Salmi Minna, Närvi Johanna & Lammi-Taskula Johanna (2016) Köyhyys, toimeentulo ja hyvinvointi lapsiperheissä. Julkaisussa Karvonen Sakari & Salmi Minna (toim.): Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. THL, Työpaperi 30/2016. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-742-8 Raportissa on myös ehdotuksia lapsiperheiden toimeentuloa kohentaviksi sekä lasten ja nuorten syrjäytymisriskejä ehkäiseviksi toimiksi.
[3] Pyöriä, Pasi (toim.) Työelämän myytit ja todellisuus. Gaudeamus, Helsinki 2017

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Lapsiperheiden toimeentulo-ongelmien merkittävin riskitekijä on köyhyyden ja syrjäytymisriskien periytyminen. THL:n kohorttitutkimus vuonna 1987 syntyneistä lapsista kertoo, että lapsuuden perheen resurssit ilmenivät näiden nuorten elämänmahdollisuuksissa vielä 25-vuotiaina mm. lyhyempänä koulutuspolkuna, koska lapsuuden perheen toimeentulo-ongelmat heijastuivat heikompana koulumenestyksenä peruskoulussa. Tutkimuksen mukaan "vauva-perheen köyhyys on vaarallisinta": jos alle kaksivuotiaan lapsen perhe sai toimeentulotukea, lapsella oli selvästi useammin aikuisikään ehdittyään vain perusasteen koulutus, tuomioita vähäisistä rikoksista tai rikkomuksista, mielenterveyden häiriöitä tai hän oli saanut lapsen teini-iässä kuin jos perheen toimeentulo-ongelmat olivat ajoittuneet myöhempään vaiheeseen lapsen elämässä.[4] Ennen 18-vuotispäiväänsä lapsen saaneiden tyttöjen koulutustaso oli 25-vuotiaana matalampi ja heidän toimeentulotuen tarpeensa suurempi kuin muilla samanikäisillä.[5]

Köyhyyttä tuottaviin mekanismeihin kietoutuvat sukupuolten välisiä eroja tuottavat mekanismit

Sukupuolten välisen työnjaon pitkä perinne ilmenee siinä, että palkattoman hoivatyön päävastuu on äideillä, mistä aiheutuu äitien heikompi asema työmarkkinoilla ja uralla sekä alempi ansiotaso, joka heijastuu myös ansiosidonnaisiin tulonsiirtoihin. Perinne näkyy myös ansiotyössä jakona naisten ja miesten töihin sekä naisten töiden vähäisempänä arvostuksena, mikä osaltaan ilmenee naisten alempina palkkoina. Lapsiperheiden äitien henkilökohtaiset tulot ovat kaikissa perhevaiheissa huomattavasti pienemmät kuin isien tulot[6].

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen puolestaan koskee useammin miehiä: "lapsiperheiässä" olevien eli 20–50-vuotiaiden kaikissa ikäryhmissä miehissä on selvästi naisia enemmän vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevia.[7] Juuri koulutuksen puute jakaa nuoria työmarkkinoilla selviäviin ja työmarkkinoilla ongelmia kokeviin, ja tämä polarisaatio on miehillä voimakkaampaa kuin naisilla.[8]

Toimeentulo-ongelmat kuormittavat puolisoiden välistä suhdetta[9], jolloin ne lisäävät osaltaan eron riskiä ja tuottavat yksinhuoltajia. Sukupuolten välinen työnjako on taustalla myös siinä, että äidit ovat useammin yksinhuoltajia kuin isät. Yksinhuoltajaperheiden pienituloisuus liittyy paitsi siihen, että käytettävissä ovat vain yhden huoltajan tulot, myös yksinhuoltajuuden naisvaltaisuuteen: yksinhuoltajaäitien ansiotaso on alempi kuin puolisoäitien tai yksinhuoltajaisien[10], samoin yksinhuoltajaäitien työllisyysaste ja koulutustaso ovat alempia kuin puolisoäitien[11]. Myös puolisoäitien rooli köyhien lapsiperheiden pääasiallisina huoltajina saattaa tulevaisuudessa vahvistua: talousvastuu köyhissä kahden vanhemman lapsiperheissä voi siirtyä enemmän äideille, jos nuoret miehet jäävät naisia selvästi yleisemmin vaille peruskoulun jälkeistä koulutusta, mikä puolestaan on yksi köyhyyden aiheuttajista. Naisten miehiä alempi ansiotaso ja yleisemmät määrä- ja osa-aikaiset työsuhteet voivat tuottaa lapsiperheköy-hyyttä myös tätä kautta.

Edellä kuvatun perusteella voi sanoa, että *lapsiperheiden toimeentulon kohentaminen ja vähintään ammatillisen koulutuksen varmistaminen kaikille nuorille ovat investointeja tulevaisuuteen.*

---

[4] Ristikari Tiina ym. (2016) Suomi nuorten kasvuympäristönä – 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Nuorisotutkimusverkosto . http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-671-1
[5] Leppälahti Suvi (2016) Teenage pregnancy in Finland: trends, determinants and consequences. University of Helsinki, Faculty of Medicine https://helda.helsinki.fi/handle/10138/161882
[6] Sauli Hannele (2013) Naisten ja miesten tuloerot erilaisissa kotitalouksissa. Teoksessa Pietiläinen Marjut (toim.) Työ, talous ja tasa-arvo. Helsinki: Tilastokeskus, 153–173
[7] Tilastokeskus (2014b) Naiset ja miehet Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus
[8] Sipilä Noora, Kestilä Laura & Martikainen Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011):2, 121–134
[9] Leinonen Jenni (2004) Families in Struggle – Child Mental Health and Family Well-being in Finland During the Economic Recession of the 1990s: The Importance of Parenting. Helsinki: Stakes, Helsinki.
[10] Sauli Hannele (2013) Naisten ja miesten tuloerot erilaisissa kotitalouksissa. Teoksessa Pietiläinen Marjut (toim.) Työ, talous ja tasa-arvo. Helsinki: Tilastokeskus, 153–173
[11] Härkönen Juho, Lappalainen Eevi & Jalovaara Marika (2016) Double Disadvantage in a Nordic Welfare State: A Demographic Analysis of the Single Mother Employment Gap in Finland 1987–2011. Families and Societies Working Paper Series 58 (2016)

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Työn ja perheen yhteensovittamisen tukemisen kulmakiviä perhevapaat ja varhaiskasvatus

Lainsäädännön piirissä olevia työn ja perheen yhteensovittamisen tukemisen kulmakiviä ovat perhevapaat sekä varhaiskasvatus ja päivähoito. *Perhevapaissa on sukupuolten tasa-arvon kannalta oleellista isien perhevapaiden käytön lisääminen* sekä hoivavastuun tasaisemman jakautumisen että naisten työmarkkina-aseman parantamisen näkökulmasta. *Lasten näkökulmasta on kyse lasten yhdenvertaisista mahdollisuuksista isän hoivaan ja isäsuhteen kehittymiseen pienestä pitäen.*

Pidempää isyysvapaata käyttää jo yli puolet isistä, mutta käytössä on merkittäviä vanhempien sosioekonomisen aseman mukaisia eroja. Pidempää isyysvapaata käyttävät edelleen useammin korkeakoulutetut, hyvätuloiset, hyvässä ammattiasemassa olevat isät ja isät, joiden puolisolla eli lapsen äidillä on korkeakoulututkinto ja hyvä ammattiasema.[12] Hyvässä asemassa olevien perheiden lapsilla on siis paremmat mahdollisuudet saada isän hoivaa ja rakentaa suhdetta isään jo varhain.

Pidemmän isyysvapaan käyttö on laajenemassa, mutta *perhevapaajärjestelmän rakenteen tulisi tukea käytön lisääntymistä. Tämä tapahtuisi parhaiten pidentämällä isyysvapaata.* Isät käyttävät pääasiassa vain heille korvamerkittyjä vapaita (liite, kuvio 5) muun muassa siksi, että työpaikoilla ainoastaan isille korvamerkittyjen vapaiden katsotaan kuuluvan isille. Myös töiden organisoinnin tapa heijastuu isien ratkaisuihin niin, että isät epäröivät pidemmän vapaan pitämistä, jos vastuu työtehtävien järjestelystä on heillä itsellään. Isille palkataan vain harvoin sijaisia heidän pidemmän vapaansa ajaksi.[12,13] Isyysvapaan selvä pidentäminen on yhteiskunnan viesti työpaikoille siitä, että miesten työpaikoilla vapaajärjestelyt ovat yhtä tarpeellisia kuin ne naisten työpaikoilla jo ovat.

Perhevapaiden uudistamisessa tärkeää on ottaa huomioon sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntymisen riskit. Uudistuksen tulee edistää lapsen hyvinvointia. Pienten lasten vanhempien enemmistö toivoo ansiosidonnaisen vapaan jatkuvan kunnes lapsi on 1,5-vuotias.[14] Ansiosidonnaisella päivärahalla korvatun vapaan merkittävä pidentäminen parantaa pikkulapsiperheiden toimeentuloa ja luo näin myös parempia edellytyksiä lapsen hyvinvoinnille. Samasta syystä vähimmäisvanhempainrahaan tulisi tehdä tasokorotus. Jos isyysvapaata pidennetään siirtämällä siihen osa jaettavissa olevasta vanhempainvapaasta, heikennetään samalla taloudellista tilannetta niissä perheissä, joissa isä ei käytä pidempää isyysvapaata – näitä perheitä on nykyisin vielä lähes puolet perheistä.

Sosiaalisen eriarvoisuuden lisääntymisen riski on myös kotihoidon tukikauden lyhentämisessä tai tuen porrastamisessa. Jos tukikausi lyhennetään lapsen kaksivuotispäivään tai tukea leikataan merkittävästi lapsen täytettyä kaksi vuotta, tämä ei kosketa niinkään hyvässä sosioekonomisessa ja työmarkkina-asemassa olevia perheitä. Niissä kotihoidon tukea käytetään jo nyt useimmiten enintään siihen asti, kun lapsi täyttää kaksi vuotta.[15] Muutosten vaikutukset kohdistuisivat ennen kaikkea heikommassa sosioekonomisessa asemassa oleviin perheisiin, joissa äitien on vähäisen koulutuksensa takia vaikea työllistyä. Vireillä olleen perhevapaauudistuksen valmistelutyönä tehdyt valtiovarainministeriön laskelmat osoittivat myös, että kotihoidon tuen porrastaminen toisi äitejä työvoimaan huomattavasti vähemmän kuin aiemmassa keskustelussa on otaksuttu.[16]

[12] Närvi, Johanna: Isä hoitaa – vai hoitaako? Väestökyselyn ja haastattelujen tuloksia isien perhevapaiden käytöstä. THL Työpaperi 1/2018 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-995-8
[13] Närvi Johanna (2017) Perhevapaat työpaikoilla ja työelämässä. Teoksessa Salmi, Minna & Närvi, Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017, 105–134 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5
[14] Salmi Minna & Närvi Johanna (2017) Pienten lasten vanhempien mielipiteet perhevapaiden kehittämisestä vuonna 2013. Teoksessa Salmi, Minna & Närvi, Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017, 213–228 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5
[15] Närvi Johanna (2018) Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. Teoksessa Salmi, Minna & Närvi, Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017, 64–104 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5
[16] Perhevapaauudistushankkeen tausta-aineistot http://stm.fi/hanke?tunnus=STM095:00/2017

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Toisaalta *lasten yhdenvertaisuuden ongelmia on siinä, että varhaiskasvatuksen piirissä on vähemmän lapsia heikossa taloudellisessa asemassa olevista perheistä* ja perheistä, joissa äidin työmarkkina-asema on heikko. Hyvässä asemassa olevat äidit käyttävät lyhyempiä perhevapaita ja heidän lapsensa siis aloittavat varhaiskasvatuksen piirissä aikaisemmin. *Maksutonta varhaiskasvatusta* harkittaessa voisikin pohtia, olisiko eräs keino kannustaa lasten siirtymistä kotihoidosta varhaiskasvatukseen toteuttaa maksuttomuus alkaen kaksivuotiaista.

Subjektiivisen varhaiskasvatusoikeuden rajoitus voi vaikeuttaa lapsen osallistumista ja vanhempien työntekoa

Subjektiivisella varhaiskasvatus- ja päivähoito-oikeudella on keskeinen perhepoliittinen, työvoimapoliittinen ja tasa-arvo-poliittinen merkitys. Subjektiivisen oikeuden rajoittaminen 20 tuntiin viikossa toi muutoksen siihen perhepolitiikan periaatteeseen, että perheet voivat vapaasti valita miten heidän lastensa hoito järjestetään. *Kun oikeutta rajoitettiin, luovuttiin samalla vanhempien oikeudesta vapaaseen valintaan*. Varhaiskasvatukseen myös palautettiin kunnan viranomaisten tarveharkinta, kun tarve lapsen kokopäiväiseen hoitoon pitää erikseen osoittaa.

Varhaiskasvatusoikeuden rajoittaminen osa-aikaiseksi on merkinnyt sitä, että *pirstaleisessa tai epävakaassa työsuhteessa tai työttöminä olevien vanhempien lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen saattaa vaikeutua riippuen siitä miten kunta soveltaa oikeuden rajoitusta*. Kaksi kolmesta kunnasta oli vuonna 2016 rajoittanut lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen; rajoitus koski noin 5 500 lasta. Kunnat toteuttivat rajoituksen joko osaviikkoisena tai osapäiväisenä järjestelynä.[17]

Epätyypillisen työn ja lastenhoidon yhdistämisen *ongelma koskettaa erityisesti äitejä*. Pienten lasten äidit ovat usein määräaikaisessa työsuhteessa ja heillä työsuhteiden väliin saattaa tulla taukoja. Myös osa-aikatyö on ennen kaikkea äitien työaikamuoto (isistä osa-aikatyötä tekee 3 % riippumatta lasten iästä).[18] Osa-aikatyö on Suomessa yleisimmin 30 tuntia viikossa ja keskimäärinkin 20 tuntia viikossa. 20 tunnin varhaiskasvatus ja hoito ei siis kata edes osa-aikatyössä olevien vanhempien lasten hoitotarvetta. Ongelmia voi tulla myös perheissä, joissa vanhempien ansiotyö ei rakennu säännöllisestä kokoaikaisesta päivätyöstä, kuten itsensä työllistävillä, ammatinharjoittajilla ja freelancereilla. Kokoaikaisen työnteon osoittaminen voi olla vaikeaa, kun työ koostuu paloista. Myös työttömien vanhempien työnhaku tai nopea työpaikan vastaanottaminen voi vaikeutua, jos lapsi voi olla päiväkodissa vain osa-aikaisesti.

Vuoden 2016 lopussa joka neljäs kotihoidon tuella hoidettu lapsi oli kolmivuotias tai sitä vanhempi.[19] *Vanhempien sisarusten voi olla vaikea osallistua varhaiskasvatukseen*, jos kunta soveltaa osa-aikaista varhaiskasvatusoikeutta ja toteuttaa sen niin, että isompien sisarusten vieminen päiväkotiin on vauvaperheessä vaikea järjestää. Kunnat ovat saattaneet myös esittää suosituksissaan, että alle kouluikäiselle sisarukselle riittävät kerhot tmv. virikkeet.[20]

Nämä seikat korostavat sitä, että subjektiivinen varhaiskasvatus- ja päivähoito-oikeus tulee palauttaa rajoittamattomaksi, jotta perheet voivat aidosti valita omien tarpeidensa mukaisen varhaiskasvatus- ja hoitojärjestelyn ja järjestelmä tukee vanhempien työhön osallistumista.

Samalla varhaiskasvatus on lapsen oikeus, jonka toteutumisen ei pidä olla riippuvaista vanhempien työstä ja sen muutoksista, sisarusten syntymisestä perheeseen tai siitä missä kunnassa lapsi asuu.

[17] Puroila Anna-Maija, Kinnunen Susanna & Keränen Virve (2017) Varhaiskasvatuksen lainsäädännön uudistamiseen tarvitaan johdonmukaisuutta ja yhteistä tahtoa. Policy Brief 4/2017, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Helsinki: VNK
[18] Salmi Minna, Närvi Johanna, Lammi-Taskula Johanna & Mäntylä Erika (2017) Osa-aikaisten perhevapaiden ja osa-aikatyön käyttö, mahdollisuudet ja esteet. Teoksessa Salmi Minna & Närvi Johanna (toim.): Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. THL Raportti 4/2017, 186–212 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5
[19] Kelan tilastollinen vuosikirja 2017
[20] https://www.alavus.fi/media/paivahoito//tiedote-virikehoidosta.pdf

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Varhaiskasvatuksen laadulla on myös tärkeä merkitys pienten lasten äitien ansiotyöhön osallistumiselle ja lapsen hoitomuodon valinnalle. Jos päivähoidon laatu ei vastaa äidin toiveita, hän on lähes kolme kertaa todennäköisemmin kotihoidon tuella vielä kuopuksen ollessa parivuotias, kun huomioon otetaan äidin ikä, tulotaso, koulutus, lapsiluku ja työhistoria.[16] Varhaiskasvatuksen laadussa vanhemmat kritisoivat ennen kaikkea ryhmäkokoja.[21] Myös vanhempien sisarusten hoitaminen kotona äidin ollessa perhevapaalla saattaa olla yhteydessä epäilyyn päivähoidon laadusta. Vuonna 2016 tehty korotus yli 3-vuotiaiden lasten ryhmäkokoja määrittävään aikuisten ja lasten määräsuhteeseen tulisi vähintään palauttaa entiselleen.

Mitkä ovat työelämän säätelyn mahdollisuudet suhteessa työn ja perhe-elämän rajojen hämärtymiseen?

Työelämän muutoksen yksi piirre on työn ja muun elämän, työajan ja vapaa-ajan rajojen hämärtyminen.[22] Esimerkkinä tästä on lisääntyvä korvauksettomien ylitöiden tekeminen kotona iltaisin ja viikonloppuisin, mikä syö perheen aikaa ja lisää työn ja perheen välisiä jännitteitä.[23] Toinen esimerkki on isien itsesäätely pidempien perhevapaiden käyttämisessä: jos työn organisointi on työntekijän itsensä vastuulla, eli työ on itseohjautuvaa, isä suhtautuu varauksellisesti pidemmän perhevapaan pitämiseen.

Ongelma saattaa korostua, jos työn itseohjautuvuus alkaa hallita itsensä työllistämisen ja pirstaletyösuhteiden yleistyessä, jolloin (nuoret) työntekijät eivät enää hahmota työntekijän oikeutta työaikaan ja vapaa-aikaan. Miten työelämän säätelyä voi kehittää niin, että myös lasten oikeus vanhempiensa aikaan turvataan?

Lasten ja lapsiperheiden asema on tulevaisuuden politiikan ydinkysymyksiä – miten päästä kokonaisvaltaiseen päätösten seurausten arviointiin?

Syntyvyyden aleneminen ja syntyneiden määrän dramaattinen väheneminen lyhyessä ajassa[24] nostaa lasten ja lapsiperheiden aseman yhdeksi tulevaisuuden Suomen ydinkysymyksistä. Lasten ja lapsiperheiden asiat eivät ole poliittisen hierarkian yläpäässä, vaan niitä pidetään usein ns. pehmeinä asioina. Kysymys on kuitenkin eräästä tulevan yhteiskuntakehityksen kovimmista jutuista: väestörakenteen muutos tekee entistä oleellisemmaksi sen, että nuorilla ihmisillä on mahdollisuus hankkia lapsia ja että kaikista lapsista kasvaa hyvin voivia ja toimintakykyisiä kansalaisia. Jos lapsi- ja perhepolitiikka nähdään erillisenä pehmeiden asioiden politiikka-alueena, samalla jää pois pohdinta siitä mikä yhteys ”kovien” politiikan alueiden päätöksillä on lasten ja perheiden elämään.

Lasten ja lapsiperheiden asemaan ei vaikuteta ainoastaan perhepolitiikalla, vaan ne kytkeytyvät yhtä lailla finanssi- ja veropolitiikkaan, työelämän- ja työllisyyspolitiikkaan sekä koulutuspolitiikkaan. Yksi peruskysymyksistä on se, saavatko kaikki nuoret vähintään ammatillisen koulutuksen ja mahdollisuuden työpaikkaan.

Oleellista on se, *otetaanko eri politiikan alojen päätösten seuraukset lapsille ja lapsiperheille huomioon ja arvioidaanko päätösten seurauksia pitkällä tähtäimellä*. Eräänä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ongelmien ja syrjäytymisriskien mekanismina on tutkimuksissa pidetty sitä, että kaikille lapsille suunnatut koulutus-, hoiva- ja terveyspalvelut ovat heikentyneet. 1990-luvun alun lama-ajoista lähtien tehdyt säästöt, leikkaukset ja tehostamiset lasten ja nuorten palveluissa ovat johtaneet palvelujen ohenemiseen ja vähenemiseen sekä kuntien väliseen

[21] Kekkonen Marjatta (2014) Perheiden lastenhoitojärjestelyt ja tyytyväisyys päivähoitopalveluihin. Teoksessa Lammi-Taskula Johanna & Karvonen Sakari (toim.): Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: THL, 258–272
[22] Tammelin Mia & Mustosmäki Armi (2017) Työn ja perheen yhteensovittaminen. Teoksessa Pyöriä, Pasi (toim.) Työelämän myytit ja todellisuus. Gaudeamus, Helsinki, 113–129
[23] Salmi Minna & Lammi-Taskula Johanna (2011) Joustoa työn vai perheen hyväksi? Teoksessa Pietikäinen Petteri (toim.) Työstä, jousta ja jaksa: Työn ja hyvinvoinnin tulevaisuus. Gaudeamus, Helsinki, 155–183
[24] Lapsia syntyi vuonna 2017 hieman yli 50 000, mikä on 10 000 vähemmän kuin vuonna 2010 (60 980). Syntyvyys eli lasten lukumäärä naista kohden oli vuonna 2016 enää 1,57, kun se vuonna 2010 oli 1,86. Tilastokeskus, Väestön ennakkotilasto 6.3.2018
http://stat.fi/til/vamuu/2017/12/vamuu_2017_12_2018-03-06_tie_001_fi.html

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

eriarvoistumiseen palvelujen saatavuudessa ja laadussa. Nämä poliittiset päätökset ovat johtaneet lisääntyvään korjaavien palvelujen tarpeen kasvuun ja pitkän aikavälin kustannuksiin sekä taloudellisesti että inhimillisesti.[25]

Lapsiasiavaltuutetun kertomuksen artikkeleiden kirjoittajat nostavat esiin *rakenteellisen välinpitämättömyyden* käsitteen, joka *liittyy moniin politiikan toimintatapoihin*.[26] Voidaanko edellä mainittuja kehityskulkuja havaita, kun päätöksenteolle on ominaista tarkasteluperspektiivin lyhyys ja sektorikohtaisuus? Miten voidaan päästä sektorikohtaisen ajattelun yli näkemään eri politiikka-alueiden päätösten seuraukset toisella alueella? Miten muuttaa politiikan toimintatapoja niin, että päätösten seurauksia arvioidaan kokonaisvaltaisesti? Lapsivaikutusten arviointi ei voi toteutua vain yksittäisten lakien valmistelun oheistehtävänä, vaan se edellyttää myös kokonaisvaltaista arviointia ja omia resursseja.

Tutkimuspäällikkö Minna Salmi

LIITE Tietoja lapsiperheköyhyydestä ja isien perhevapaiden käytöstä

[25] Hilli Petri, Ståhl Timo. Merikukka Marko & Ristikari Tiina (2017) Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (2017):6, 663–675 http://www.julkari.fi/handle/10024/135714
Salmi Minna, Mäkelä Jukka, Perälä Marja-Leena & Kestilä Laura (2012) Lapsi kasvaa kunnassa – miten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä. THL Päätösten tueksi 1/2012 http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-690-8
[26] Tarkemmin: Salmi Minna, Sauli Hannele & Lammi-Taskula Johanna (2012) Lasten ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa. Teoksessa Söderholm Annlis & Kivitie-Kallio Satu (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu, 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 22–47

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

LIITE

Tietoja lapsiperheköyhyydestä ja isien perhevapaiden käytöstä

Kuvio 1. Köyhyysaste koko väestössä ja lapsiväestössä 1987–2016, % (käytettävissä olevat tulot ml. asuntotulo alle 60 % väestön keskitulosta). Tilastokeskus, tulonjakotilaston tietokantataulukot

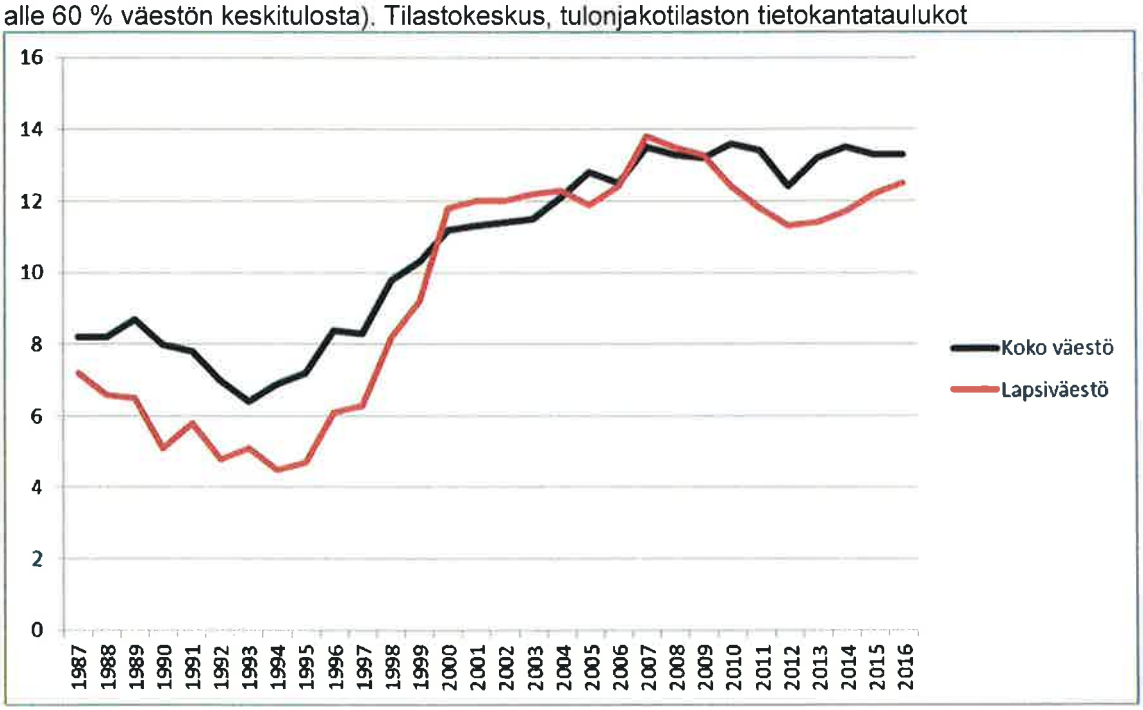

Kuvio 2. Kotitalouden viitehenkilön koulutus köyhyysrajan alittavissa lapsiperheissä vuosina 1995, 2007, 2012 ja 2014, %. Tilastokeskus, tulonjakotilasto

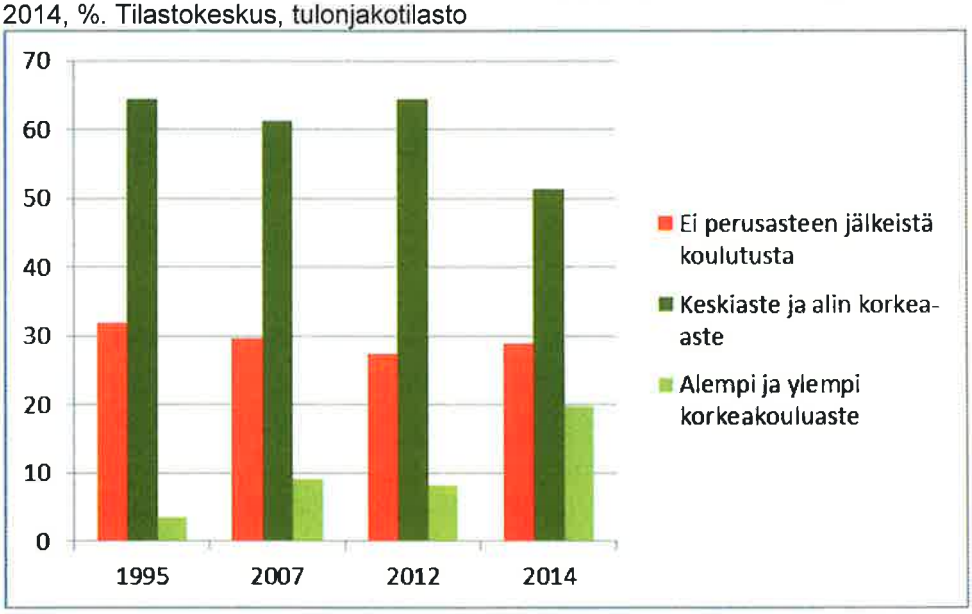

Lähde: Salmi ym. 2016 . http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-742-8

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Kuvio 3. Eri väestöryhmien perusturvaetuudet 2005–2017 vuoden 2017 hintatasossa

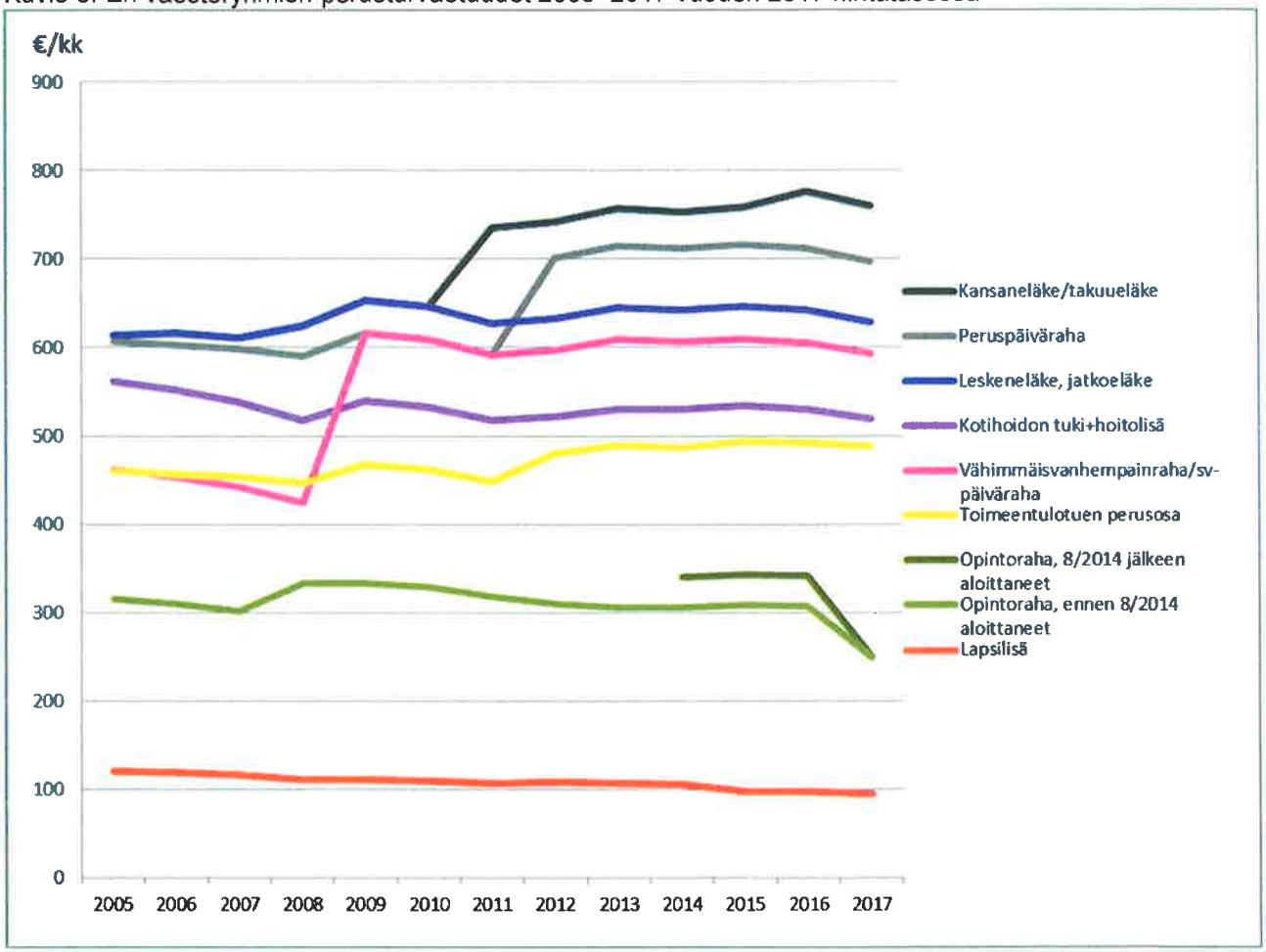

Lähde: Mukkila ym.: Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. THL Työpaperi 6/2017
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-822-7

Minna Salmi
Sosiaalipolitiikan tutkimusyksikkö

12.3.2018

Kuvio 4. Kotitalouden viitehenkilön sosio-ekonominen tausta köyhyysrajan alittavissa lapsiperheissä vuosina 1995, 2007, 2012 ja 2014, %. Tilastokeskus, tulonjakotilasto

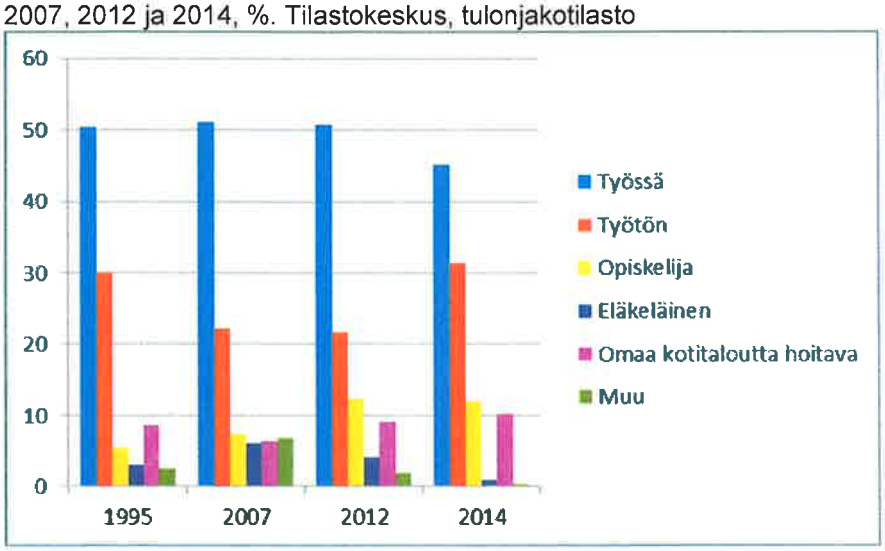

Lähde: Salmi ym. 2016 . http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-742-8

Kuvio 5. Isien eri perhevapaiden käyttö 2005–2016. Kelan tilastolliset vuosikirjat

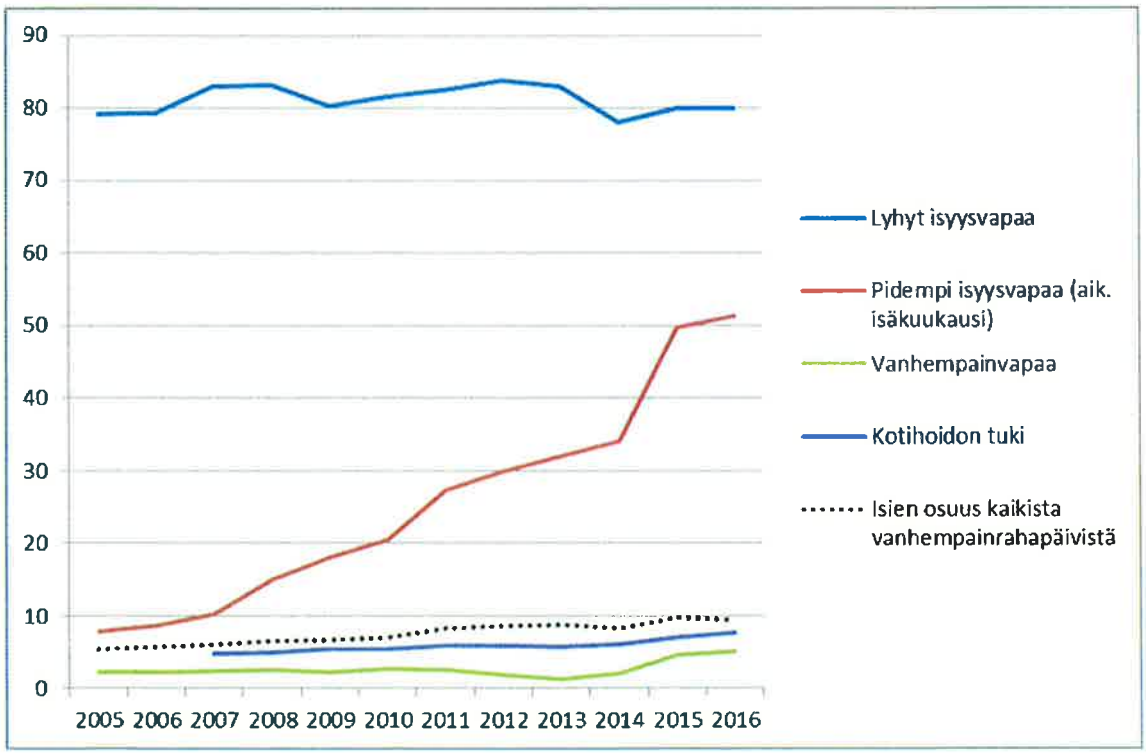

Lähde: Närvi 2018